

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 5

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Новітні освітні технології в контексті сучасних
глобалізаційних та інтеграційних процесів”
м. Київ, МАУП, 10 жовтня 2012 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2013

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 9 від 31.10.12)*

Редакційна колегія:

*Подоляка А. М., д-р юрид. наук — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор*

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

**Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видав-
О-72 ничий дім “Персонал”, 2010 —**

Вип. 5: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Новітні освітні технології в контексті сучасних глобалізаційних та інтегра-
ційних процесів”, м. Київ, МАУП, 10 жовт. 2012 р. / редкол.: А. М. Подоляка
(голов. ред.), М. Ф. Головатий (заст. голов. ред.), Н. М. Чернуха (заст. голов. ред.),
А. А. Ігнатченко (відп. ред.). — 2013. — 264 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції
“Новітні освітні технології в контексті сучасних глобалізаційних та інтеграційних
процесів”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Украї-
ні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів,
а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

І. М. Найдьонов

Педагогічна практика фахівця-
магістра: проблеми, причини,
шляхи оптимізації 80

Т. І. Науменко

Психолого-педагогічні моделі
розумового розвитку дітей
раннього віку 88

І. Г. Павленко

Сучасні підходи щодо формування
толерантності майбутніх
учителів 93

С. В. Павлюк

Зміни визначальних впливів на
університети Європи 96

Л. О. Паславська

Традиції декоративно-ужиткового
мистецтва у сучасній
дизайн-освіті 99

С. Ф. Радзімовська

Інтеграційні процеси в освіті 103

В. В. Утвенко

Роль органів місцевого
самоврядування України
в управлінні освітніми
зкладами 107

О. В. Харченко

Особливості перекладу
стилістичних засобів, що пов'язані
з концептом “гроші” 112

Г. П. Щука

Етапи проведення порівняльно-
педагогічних досліджень
систем професійної туристської
освіти 119

В. В. Баєв

Формування професійних
компетенцій фахівців із
стандартизації та сертифікації
суб'єктів туристичної
індустрії 121

Н. В. Головач

Заходи полегшення професійної
адаптації студентів у вищому
навчальному закладі 128

Є. Ю. Гончаренко

Проблематика перекладу
реklamних текстів з німецької мови
українською в контексті вивчення
ділової іноземної мови 132

Д. Є. Денисенко, О. В. Мариненко

Необхідність викладання історичних
дисциплін на юридичних факультетах
майбутнім спеціалістам 136

О. А. Корман

Центри сімейного консультування,
як інструмент роботи з молоддю
та батьками 140

Г. А. Костенко-Костейчук,

М. А. Дегтяренко
Проблеми вітчизняної освіти
та Болонський процес 145

О. В. Котеньова, А. Ю. Батрак

Ефективність застосування
мультимедійних технологій
у процесі викладання правових
дисциплін у ВНЗ 148

Магеррамзаде Алібала

Саттар огли
Аналіз впливу сучасної світової
кризи на реальну економіку 151

О. М. Масловська

Роль мультимедіа ресурсів в Україні
як сучасний засіб навчання 158

І. О. Проценко

Трансформація інститутів
державної влади в контексті
проблем освітньої політики 163

С. І. Слободян, Л. Г. Крамаренко

PR в інноваційному розвитку як
суспільний престиж наукової
діяльності 167

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ФАХІВЦЯ-МАГІСТРА: ПРОБЛЕМИ, ПРИЧИНИ, ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 5, 2013, 80–87

Вищий навчальний заклад як невід'ємний інститут суспільства орієнтований, передусім, на становлення духовно-позитивного потенціалу найосвіченіших його членів, здатних не лише розвивати обрані сфери діяльності, а й керувати прогресом самого суспільства. В Україні викладання у вищій школі здійснює значна кількість фахівців спеціальних дисциплін. Це одна з найважливіших сфер соціальної практики, яка забезпечує функціонування і розвиток науки, мистецтва, економіки, техніки, виробництва, державних органів, і в той самий час визначає майбутнє суспільства. Але щоб оптимально забезпечити цю сферу соціальної практики, необхідно мати не тільки значну кількість фахівців, але й вони мають бути якісно підготовлені до викладацької діяльності.

Підготовка викладачів для кафедр спеціальної підготовки у вищих закладів освіти завжди була індивідуалізованою. Кандидати для засвоєння викладання в таких освітніх організаціях визначалися після суворого відбору. Спеціалізована педагогічна підготовка відібраних осіб

починалася після того, як потенційний викладач закінчував вищий навчальний заклад з відповідною спеціальністю, пов'язаною з науковим напрямом і навчальними дисциплінами кафедри. Даного спеціаліста одразу після отримання диплома або після практичної виробничої діяльності кафедра запрошувала до викладання. Отже, викладацьку діяльність починала освоювати людина, яка сформувалася як фахівець зовсім не педагогічного напрямку.

Така практика встановилася ще з XIX ст. Наприклад, 1 жовтня 1895 р. в газеті “Син Вітчизни” з'явилося повідомлення: “Міністерством народної просвіти збуджено клопотання про асигнування до 100 000 р. в рік на підготовку професорів і викладачів для вищих спеціальних навчальних закладів. Стипендіати обираються із тих, що закінчили курс в С.-Петербурзькому і Харківському технологічних інститутах, Імп. Московському технічному училищі, інститутах: ново-александрійському, шляхів сполучення, цивільних інженерів, гірському, московському землеробському, межовому і ризькому

політехнічному училищі” (цит. із: Поиск. — 1995. — жовт.). У 1921 р. було створено спеціальний вищий освітній заклад (Інститут червоної професури) для підготовки викладачів громадських наук у вищій школі, науковців науково-дослідних установ, центральних партійних і державних органів.

Як свідчать дослідження Л. В. Артемової, Р. А. Гейзеровської, Ю. Г. Фокіна, у другій половині ХХ ст. приблизно раз у десять років у державі оголошувалися вимоги обов'язковості вивчення аспірантами педагогіки, але зазвичай через рік-два ці вимоги скасовувалися або їх виконання передавалося на розсуд вузів, оскільки, як відзначалося тоді, вивчення педагогіки відволікало аспірантів від науково-дослідної роботи на тему дисертації і зменшувало відсоток тих, що закінчують аспірантуру із захистом дисертації.

Важливим було і те, що з середини ХХ ст. аж до початку дев'яностих років викладання у вузі було вельми престижною роботою, а запрошення випускника на кафедру для освоєння викладацької професії вважалося вельми почесним і привабливим, оскільки найчастіше зарплата викладача перевищувала зарплату рядового інженера в промисловості. У цих умовах традиційна індивідуальна підготовка викладачів для кафедри вузу на самій кафедрі продовжувала забезпечувати потреби вищих освітніх організацій в заповненні викладацьких кадрів, що вибувають в основному за віком і у зв'язку з переходом на науково-дослідну роботу. Хоча спеціалісти, випускники вищих освітніх організацій мали право

проводити тільки практичні заняття з тієї чи іншої навчальної дисципліни. Сьогодні випускник фахівець-магістр має право вести лекційний курс у вищих освітніх організаціях. Але чи готові до цього сучасні магістри?

Ми погоджуємося з висновком Ю. К. Фокіна, що слова К. Д. Ушинського про викладання в університетах “Знай свій предмет і викладай його зрозуміло” (вирвані з контексту того, що про викладання в школі написані томи, і всі рекомендації для викладача університету зводяться до цієї фрази) тлумачаться як непотрібність спеціального освоєння викладачами вищої школи якихось наукових основ викладання. В результаті викладання і узагальнення досвіду цього дуже складного процесу зводиться до простих процедур, визначених в дидактиці під час проведення заняття. Дослідження свідчать, що емпіричний шлях накопичення досвіду викладання певної навчальної дисципліни успішно вирішував завдання заповнення викладацького складу вузів до початку дев'яностих років. Проте такий шлях не відповідав новим умовам у викладацькій діяльності. Науковець Н. Ф. Талізін на нараді у Держкомітеті СРСР щодо народної освіти в 1988 р. наголошувала: “Емпіризм, миттєвість настільки розклали вищу школу, що зараз поставити її на правильну дорогу — річ дуже непроста”.

У наш час, коли всі, від студента до Міністра освіти і науки, повторюють, як молитву, що наука стала продуктивною силою, з'єднавшись із практикою, в документах про реформування вищої школи немає

ні слова про науку викладацької діяльності. Що нам викладачам говорять? “Узагальнюйте досвід і використовуйте комп’ютерні інноваційні технології”. А ми констатуємо, що наука про викладання у вищій школі, педагогічний процес формування сучасного конкурентоспроможного на ринку праці фахівця-магістра в системній викладацькій діяльності ще не розвинулися до вимог нового часу. Вони не узагальнені навіть концептуально. І якщо ми говоримо про Болонський процес, тобто про порівняльну педагогіку вищої школи, то треба запозичувати не досвід, не факт, а ідею. Потрібен новий рівень дослідження практики викладання — теоретичний, як основа подальшого розвитку, формування сучасного викладача, і — практичний, як вдосконалення його підготовки.

Нині деякі загальні теоретичні розробки, але без обґрунтування змісту педагогічної практики, вже є [1, 5, 8, 9, ін.], і базуючись на них, не лише можна, а й потрібно актуалізувати науковий зміст, методику та технологію засвоєння викладацької діяльності. Це передбачає не лише знання в області засвоєння знань, в якій знаходиться дисципліна, що вивчається, а й наукових основ методики та технології їх викладання.

І можна сказати, що актуальність цього процесу в останні роки різко зросла. Не дивлячись на оголошення сфери викладання пріоритетною для України, що міститься в останніх законодавчих та нормативних державних документах, не достатнє бюджетне фінансування вищої школи приводить до того, що кар’єра ви-

кладача перестала бути привабливою для молоді. Зберегти наявний порядок засвоєння оптимального процесу викладання можна було б, піднявши належним чином зарплату викладачів вузів, проте ця проблема залишається нагальною, тому продовжується прогресивне старіння професорсько-викладацького складу, відданого своєму покликанню. Нині у більшості вузів більше 50 % викладачів мають вік 60 років і більше. У цих умовах виникає необхідність централізованої професійної теоретичної та психолого-педагогічної підготовки викладачів вищої школи в процесі їх навчання в магістратурі.

Бажано також зазначити, що на відміну від діяльності шкільних учителів-предметників, які готуються у педагогічних вузах (де випускники середньої школи за 5 років опановують і предмет, який викладатимуть школярам, і методику викладання цього предмету), діяльність викладача вищої школи багатогранніша. Він повинен не лише викладати студентам певний зміст навчальної дисципліни, а й здійснювати керівництво практикою студентів, курсовими і дипломними роботами, які найчастіше всього міждисциплінарні. Таким чином, викладач вищої школи має бути компетентним у тій навчальній галузі, якою займається кафедра, тобто він має бути фахівцем, що має вищу освіту за профілем кафедри.

Проте бути фахівцем в деякій, наприклад економічній навчальній галузі, — це не означає опанувати види діяльності, необхідні тільки для вирішення економічних завдань. Викладання студентам будь-якого фахово-

го на пряму вимагає абсолютно іншої діяльності: необхідно враховувати психологічні особливості студентів, психологічні і дидактичні закономірності, які фахівець економічного, чи іншого (юрист, менеджер, політолог тощо) профілю практично ніколи не вивчав. По суті справи, фахівець, що викладає у вищій, повинен опанувати другу професійну діяльність, яка доповнить вже набуту (фахівця економічного, юридичного чи технічного профілю), — це педагогічну.

Сьогодні ще деякі спеціальні освітні організації декларують недопустимість підготовки випускниками магістерських робіт, дисертацій на здобуття вченого ступеня магістра, доктора філософії в галузі освіти або кандидата наук із методики чи технології викладання тих чи інших не педагогічних дисциплін. У цьому позначається інерційність уявлення про максимальну цінність досліджень у галузі викладання спеціальних дисциплін. Насправді такий підхід заперечує можливість і необхідність проведення у такій освітній організації педагогічних досліджень (точніше, досліджень за фахом “Методика викладання у вищій школі” за відповідною спеціальністю). Такий підхід уповільнює процес становлення молодих викладачів. Надії ж на те, що після захисту диплому магістра майбутній фахівець-магістр відразу ж почне працювати над вдосконаленням своєї педагогічної компетенції при організації навчання на виробництві, або більше — викладати, найчастіше ілюзорні.

Ми погоджуємося з висновками науковців О. В. Аксьонової, І. А. Болигіної, С. С. Вітвіцької,

Р. А. Гейзерської, І. Ф. Ісаєва, В. Л. Ортинського, М. М. Фіцули, Ю. К. Фокіна, що індивідуалізована форма засвоєння викладання у вищій школі безпосередньо на кафедрі під керівництвом досвідченіших колег у наш час вже не може бути настільки ефективною, як раніше, із наступних причин.

1. Через різницю у віці в 30-40 років між викладачами, які сьогодні працюють, і потенційними викладачами-початківцями виникають труднощі у об'єктивному сприйнятті і обліку цінностей представниками різних поколінь, а значить — і адекватному розумінні і оцінюванні один одного.
2. Нинішні досвідчені викладачі непедагогічних вищих освітніх організацій — це викладачі-практики, що досягли високої методичної майстерності багаторічною викладацькою працею. Вони фактично викладачі-майстри, але наукові основи викладання у вищій школі не вивчали (їх просто не було в роки їх молодості). Вивчати в 60-70 років ці наукові основи напевно зможе далеко не кожен, а без цього викладачеві-початківцю доведеться опановувати викладання за прикладом наставників довгим емпіричним шляхом.
3. У викладача ХХІ ст. об'єктивно мають бути нові погляди на усі процеси вищої освіти, нові установки на здійснення викладацької діяльності. У індивідуальному порядку сформувати ці особливості ново-

го викладача під керівництвом досвідчених викладачів, що не є носіями таких поглядів і установок, неможливо.

4. Нині потрібно не просто передати методичний досвід, провести не просто психолого-педагогічну підготовку магістрів викладачів освітньої організації чи менеджерів навчання у виробничій сфері з окремих питань, потрібно доповнити спеціальну професійну орієнтацію фахівця з антропоцентричною орієнтацією викладача, потрібно освоїти нові професійно-педагогічні цінності. Цього можна досягти тільки в систематичній роботі, в процесах магістерської освіти, яку не може забезпечити один, навіть дуже досвідчений фахівець.

Розглянуті обставини і досвід столітньої давнини вказують на те, що викладачів спеціальних дисциплін необхідно готувати з осіб, що вже мають загальну вищу освіту за фахом, забезпечуючи централізоване опанування ними викладання у вищій школі, як другій професійній діяльності в процесі здобуття додаткової освіти в магістратурі для досягнення кваліфікації “Викладач вищої школи” і вручення відповідного документа. Особистість, яка успішно завершила навчання за цією додатковою професійною програмою повинна, **по-перше, знати:** основи психології особистості й соціальної психології, суть і проблеми навчання і виховання у вищій школі, біологічні та психологічні межі людського сприйняття і засвоєння, психологічні

особливості юнацького віку, особливості впливу на результати педагогічної діяльності індивідуальних відмінностей; основні досягнення, проблеми і тенденції розвитку педагогіки вищої школи в Україні і за кордоном, сучасні підходи до моделювання педагогічної діяльності; правові та нормативні основи функціонування системи освіти; мати уявлення про економічні механізми функціонування системи вищої, післявищої і додаткової професійної освіти.

По-друге — уміти: використовувати в навчальному процесі знання фундаментальних основ, сучасних досягнень, проблем і тенденцій розвитку відповідної науки за спеціальністю, її взаємозв'язків з іншими науками; викладати предметний матеріал у взаємозв'язку з дисциплінами, представленими в навчальному плані, що засвоюється студентами; використовувати знання культури і мистецтва як засоби виховання студентів.

По-третє — володіти: методами наукових досліджень і організації колективної науково-дослідницької роботи; основами науково-методичної і навчально-методичної роботи у вищій школі (структуризація і психологічно грамотне перетворення наукового знання в навчальний матеріал, методами і прийомами складання завдань, вправ, тестів на різні теми, систематика навчальних і виховних завдань); методами і прийомами усного і письмового викладу предметного матеріалу різноманітними дидактичними технологіями; основами застосування комп'ютерної техніки і інформаційних технологій в процесах викладання та науково-дослідної роботи;

методами формування у студентів умінь та навичок самостійної роботи професійного мислення, розвитку їх творчих здібностей; методами емоційно-вольової саморегуляції; діловою професійно-орієнтованою іноземною мовою.

Після вивчення навчальної дисципліни “Педагогіка вищої школи” і в процесі вивчення “Методики викладання у вищій школі” чи спеціалізованих навчальних дисциплін доцільно починати практичне опанування викладацької діяльності, тобто здійснення педагогічної практики в магістратурі. Ігнорування розглянутої послідовності може привести до орієнтації викладача-початківця, спеціаліста-менеджера тільки на емпіризм у навчанні студентів, слухачів, підлеглих на виробництві, оскільки покаже йому, що можна проводити заняття, не вивчивши наукові основи викладання.

Аналіз літературних джерел свідчить, як уже зазначалося, що перші кроки в процесі підготовки викладача спеціальних дисциплін зроблено. Але необхідно констатувати, що проблеми його практичної підготовки (методика, технологія) залишаються. Так, у Положенні “Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України” від листопада 2002 р. педагогічна практика як структурний вид загальної зовсім не визначено. У навчальних посібниках [7, 8, 9, ін.] науковцями педагогічна практика фахівця-магістра не педагогічної галузі вищої освіти не обґрунтована як суттєво, так і змістовно. У методичних документах вищих навчальних закладів про педагогічну практику магістрантів або

зовсім нічого не говориться (ДЕТУТ, ін.), або кілька пунктів (КПП, МАУП, ін.). Отже, система управління процесом практичної підготовки викладача вищої школи не педагогічного навчального закладу залишається поза увагою науковців, менеджерів освіти. Вивчені нами методичні рекомендації не відповідають вимогам сучасності.

Дослідження процесу організації і проведення педагогічної практики свідчить про необхідність інноваційних підходів до її сутності і змісту. Але для цього необхідно здійснити реалізацію двох основних оптимальних рішень. По-перше, потрібно визначити і обґрунтувати її оптимальні змістовні напрямки, компоненти та елементи, що є нагальною необхідністю. По-друге, необхідно, щоб педагогічна практика у спеціальних вищих закладах освіти була визначена як технологічно, так і змістовно у відповідних нормативних документах МОН України. На нашу думку, в них повинно знайти відображення наступне: 1) **база педагогічної практики** (ми вважаємо — випускна кафедра, де студент проходить спеціалізацію); 2) **керівництво практикою** (на нашу думку — проводиться під керівництвом наукового керівника магістранта і викладача кафедри педагогічного напрямку освітньої організації, професора чи досвідченого доцента); 3) **термін** (практика здійснюється протягом семестра, з одночасним вивченням навчальної дисципліни “Методика викладання у вищій школі”); 4) **цільовий компонент** (підготовка компетентного викладача вищої школи); 5) **функції діяльності**.

Функціональними структурними компонентами і технологічними етапами можуть бути: 1. **Ознайомлення зі специфікою діяльності кафедри:** робочим планом кафедри, програмою предметів; науковою темою, дисертаціями, науковими та навчально-методичними розробками кафедри; інформацією щодо зв'язків з випускниками, наукових зв'язків з іншими кафедрами, університетами України та вищими навчальними закладами інших країн; аудіо-, відео- та електронною технікою кафедри, можливостями наукового пошуку за допомогою мережі Інтернет. 2. **Вивчення системи, змісту планування навчально-виховного процесу кафедри:** складання плану-конспекту, визначення мети заняття, ефективних прийомів, досягнення сформульованих цілей; участь у проектуванні та створенні необхідного унаочнення, практичного матеріалу, контрольних завдань, методичних розробок, посібників. 3. **Відвідування та аналіз занять викладачів кафедри:** спостерігати виклад загального змісту матеріалу, визначення структури (блоків) теми (питання), прийомів досягнення сформульованої цілі, методики викладання матеріалу, контролю знань студентів; обговорювати заняття, визначати елементи, які мають бути використані студентом під час його активної практики; брати участь в експериментальній частині заняття; перевіряти (контролювати) знання студентів, складати тестові завдання та проводити їх попередній контроль. 4. **Самостійно проводити практичні**

заняття: 2—3 заняття на неспеціальних факультетах (1—2 лекції, 1—2 семінари); 4—6 занять на спеціальному факультеті (3—4 лекції, 1—2 практичних заняття). 5. **Виконати методичну та наукову роботу:** підготувати 1 реферат щодо проблем методики викладання у вищій школі; підготувати 1 реферат з теми магістерської роботи; підготувати 1—2 наукові публікації (тези доповіді на студентській науковій конференції, наукова стаття).

Таким чином, нова епоха в історії людства вимагає не тільки нових досягнень у всіх сферах життєдіяльності людини, а й нових підходів до її навчання, виховання і розвитку. Здійснювати ці три глобальні процеси зможуть тільки педагоги даної епохи, і підготовка кожного з них повинна відповідати вимогам часу. Одне з центральних місць у процесі підготовки сучасного викладача займає педагогічна практика в умовах магістратури. Визначити і обґрунтувати змістовні шляхи оптимізації та інтенсифікації процесу зможе здійснити педагогічна наука.

Література

1. *Артемова Л. В.* Педагогіка і методика вищої школи: навч. метод. посіб. — Кондор, 2008.
2. *Бугаєва Н.* Нові напрямки підготовки магістрів у Національній академії державного управління при Президентові України. // Сучасна освіта. — К.: Посік-Плюс, 2009. — С. 40—41.
3. *Гейзерська Р. А.* Формування професійно значущих якостей майбутніх магістрів економічного профі-

- лю у процесі фахової підготовки: автореф. дис. канд. пед. наук. — Луганськ, 2008. — 26 с.
4. Закон України “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 р. № 2984-III// Офіц. вісн. України. — 2002. — № 8. — С. 1—43.
 5. Найдьонов І. М., Ігнатюк А. І. Методика викладання фінансово-економічних дисциплін // 2-ге видання. — К., 2005. — 384 с.
 6. Найдьонов І. М. Етика-естетика: дидактичний зміст: Навч. посіб. — Кондор, 2011. — 550 с.
 7. Управление факультетом: Учебник / Под ред. д-ра экон. наук, проф. С. Д. Резника. — М., 2008. — 696 с.
 8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи. — К., 2010. — 456 с.
 9. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом: навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 365 с.